

Az igazságos Mátyás király legendája és a történettudomány eredményei

I. Mátyás és az igazságszolgáltatás. Az Országos Bírósági Hivatal tudományos konferenciája. Szerk.: Peres Zsuzsanna – Révész T. Mihály. Országos Bírósági Hivatal, Budapest, 2019. 167 oldal

Stipta István előszava összefoglalja a kötet előtörténetét: a 2018-as Mátyás-emlékévhöz kapcsolódva Handó Tünde, az Országos Bírósági Hivatal elnöke javasolta tudományos konferencia szervezését, amely azután a Hivatal és a Magyar Igazságügyi Akadémia rendezésében és az MTA Jogtörténeti Albizottsága szakmai támogatásával jött létre 2018 júniusában; ennek előadásait tartalmazza tanulmányok formájában e kötet.

Az első tanulmányban (*Krónikaírás és törvényalkotás Mátyás király korában*) Mikó Gábor a középkori dekrétum-gyűjteményeket, a 15–16. században kiadott „rövid krónikákat” és a királylistákat vizsgálta a krónikaírás, valamint a törvényalkotás egymásra hatásának szempontjából. Arra a következtetésre jutott, hogy a Mosóczi Zakariás és Telegdi Miklós által 1584-ben Nagyszombatban megjelentetett *Decreta, constitutiones et articuli regum inlyti regni Vngariae* című kötet összeállításakor a törvények és a krónikás szövegek összeszerkesztése már hosszabb hagyományokra visszatekintő gyakorlat volt, mely a 16. század közepén volt leginkább elterjedt. A kéziratok és oklevelek adatait is figyelembe véve Mikó úgy gondolja, hogy „a dekrétumok különböző történeti forrásokkal való kiegészítése Mátyás király uralkodásának idejére vezethető vissza”. (26. old.)

Horváth Attila (*Hunyadi Mátyás törvényei*) I. Mátyás uralkodásának körülményeit és azok igazságszolgáltatásra gyakorolt hatását ismertette. Mátyás politikai sikereinek okát az uralkodó kimagasló műveltségében látta. Véleménye szerint a király tudatosan

támaszkodott a magyar közjogi hagyományokra, illetve a Szent Korona-tan alapján erősítette saját hatalmát és országának szuverenitását. A bécsújhelyi egyezményben visszaszerezte a Szent Koronát, és dekrétumot is hoztak annak őrzéséről. Horváth kiemeli, hogy az 1486. évi *Decretum maius* az első nyomtatásban is megjelent törvény, mely rendelkezett az állandó bíróságokról, a jogbiztonságról, a határidőkről, eljárásjogi kérdésekről, vármegyei törvényszékekről, katonai és adózási szabályokról, valamint az uralkodó akarata szerint „örök időkre szólt”. Horváth úgy látja, hogy az 1492. évi országgyűlés korlátozó rendeleteinek ellenére „Mátyás törvényeinek legfontosabb elvei továbbra is érvényesültek. Bizonyítja ezt – többek között – az is, hogy Werbőczy István *Tripartituma* ezen elvek alapján készült. A törvények racionális, tervezhető eseteket teremtettek az ország jogéletében. Elősegítették a jogbiztonságot és a kiszámíthatóságot, valamint a legalisztikus jogi kultúra kialakulását.” (40. old.)

Béli Gábor (*I. Mátyás 1486. évi nagyobb dekrétuma*) szintén a Mátyás által 1486. január 25-én szentesített nagyobb dekrétumot veszi alaposabb vizsgálat alá, melynek történeti jelentőségét abban látja, hogy az uralkodó ekkor már a jogbiztonságot az országgyűlés által elfogadott törvényekkel, az általános érvényű és írott jogi normákkal akarta garantálni a szokásjoggal szemben. Részletesen bemutatja a dekrétum keletkezésének előzményeit és a Királyi Kúriát érintő 15. századi változásokat. A végső idézésre használt három vásári kikiáltás és a bajvívást mint perbeli bizonyítást megszüntető artikulások mellett Béli úgy véli, hogy a dekrétum lényegi újításokat a vidéki bíráskodásban hozott „a tehetős nemesség megyebeli aktivitásának növelésével és a megye hatóságának megerősítésével. A király törek-

vése ezzel a hatalmasoknak nyújtott kedvezmények ellensúlyozása és a trónutódlási elképzelése iránti elköteleződés megalapozása volt a vidék befolyásos nemességének körében.” (53. old.)

Veress Emőd (*Mátyás király Decretum maiusának magánjogi társadalomképe*) a *Decretum maius*ból kirajzolódó magánjogi jellegű vagy annak tekinthető társadalomképet mutatja be, de nem tér ki a korabeli szokásjog ismertetésére vagy éppen az adózási viszonyokra. Tanulmányában olvashatunk többek között a személyi státus, a státusjog, a hitelező- és adósvédelem, a másért való felelősség kérdéseiről, valamint a közérdekű kisajátítás előzményeiről, a háromvásáros kikiáltás eltörléséről, a zálogjogi visszaélésekről, az ingatlanforgalom, a prókátorok ügyszámának és a bírósági párbaj radikális korlátozásáról, a perbeli egyezkedés szabadságáról, valamint a hadsereg által okozott károk rendezéséről is. Veress konklúziója az, hogy a *Decretum maius* rendelkezéseinek elemzése önmagában – bár korlátozott módon – lehetővé teszi, hogy jog- és társadalomtörténeti rekonstrukciós kísérlet tegyünk a 15. század magánjogi viszonyainak felvázolására.

Kríza Ildikó (*Mátyás király igazságszolgáltatása a populáris kultúrában*) röviden áttekinti, hogyan alakult ki az igazságos, bátor, leleményes, emberséges, legyőzhetetlen és példamutató Mátyás király képe a folklórban (populáris kultúrában), ami nem feltétlenül egyezik az írott dokumentumokból kirajzolódó történeti személyiséggel. Úgy látja, az „igazságos, okos király alakja Bonfininál még nem folklorizálódott, de minden támpont adva volt, hogy később ő legyen a mondák igazi hőse, a jó király, a mesék visszatérő szereplője”. (90. old.) Szerinte a magyar nyelvű irodalom és a ponyvairodalom majdani terjedése elősegítette Mátyás tetteinek rendkívül változatosá bővülését: így vehette át a salamoni bölcsességek és tréfák helyét, vagy válhatott a nemzetközi folklorisztikában ismert anekdoták egy részének hőisévé is.

Rácz György (*A levélíró Mátyás király*) arra a kevésbé közismert tényre hívja fel a figyelmet, hogy Mátyás király az egyik legaktívabban levelező uralkodónak számít. Harminchárom évnyi uralkodásából mintegy tizenötezer oklevél maradt fenn, melyek nagy részét a király nem látta személyesen, mert azok a kancellárián végzett „bíróági rutinügyekben” kiadott iratok voltak. Az oklevelek egy sokkal kisebb része kormányzati és adományozási ügyekkel kapcsolatban készült. Az uralkodói parancsleveleket viszont, melyeket az ügynevezett titkos pecséttel láttak el, akár maga is diktálhatta. A kormányzati ügyeket érintő oklevelek között külön csoportba sorolhatók a diplomáciai tárgyú, külügyi iratok. Ezeket vagy maga az uralkodó mondta tollba, vagy valamely humanista levélíró készítette, melyek közül a legjobban sikerülteket vagy tartalmuk miatt jelentőseket az ügynevezett leveleskönyvbe is bemásolták. Legrégebbi másolati könyvünk, a Héderváry-kódex a 15. századból származik, és a benne található 110 levélből 69 Mátyás nevében íródott. Mátyástól nem maradt fenn sajátkezűleg írt levél, de a források aprólékos elemzéséből arra jutottak a kutatók, hogy a szövegekben tetten érhető nyelvi hungarizmusok, melyek felháborodást (például apósa kioktatását azért, mert spanyol lóidomárt küldött neki) és a király nem tökéletes humanista latin nyelvtudását tükrözik (például a magyarban használt „egy” határozatlan névelő latin nyelvtől idegen beillesztése), megerősíteni látszanak azt, hogy azokat maga Mátyás diktálta.

Buzás Gergely (*Mátyás király visegrádi palotája*) szerint Mátyás életében döntő fordulatot hozott Aragóniai Beatrixszel kötött házassága. A korábbi „katonakirály”, aki számára a fényűzés és a reprezentáció nem volt elsődleges jelentőségű, az itáliai származású királyné hatására a hatalomgyakorlás új kialsóségeit vezette be. A budai várban berendezett uralkodói központját újjáépíttette, több vidéki palotáját és várát (tatai, komáromi, pozsonyi és visegrádi) pedig helyreállíttatta. A visegrádi palotát vidéki rezidenciaként

„a padlótól a tetőzetig” (120. old.) felújította, a díszkutatkat, kályhákat és egyéb berendezési tárgyakat is lecseréltette. Buzási – a területi keretekhez igazodva – részletesen beszámol a visegrádi palota átépítésének eredményeiről, az épület tereinek átalakításáról és azok korabeli funkcióiról (kőfaragványok, két reneszánsz kút, erkélyek, loggia, a palota kertjeinek és udvarainak itáliai hatású teraszai, pergolái és díszlépcsője), jelezve a lehetséges nemzetközi előképek és minták előfordulási helyeit.

Knapp Évától (*Hunyadi [I.] Mátyás és az igazságszolgáltatás*) megtudhatjuk, hogy az ELTE Egyetemi Könyvtár és Levéltár a „Mátyás és az igazságszolgáltatás” című kiállítással járult hozzá a konferenciához. A kiállításon az eredetiben bemutatott tárgyak közül központi helyet kapott Mátyás – a már a korábbi tanulmányokban részletesen elemzett – VI., nagy dekrétuma, mely a törvénykönyv második nyomtatott kiadásának egy példánya volt. Emellett láthatták az érdeklődők Cicero Verres praetor elleni beszédsorozatát tartalmazó kézirat corvinát és annak díszes első lapját, a Magyarországon elsőként nyomtatott könyvet, a Budai krónikát és annak záróoldalát, Marsilio Ficino *Epistolae* című művét, a Thuróczy János által készített Magyarok krónikájából Hunyadi Mátyás portréját, valamint a Werbőczy István által írt és az 1514. évi országgyűlésen bemutatott Hármaskönyvnek egy 1581-ből származó példányát.

Kovács István (*Fejezetek a jogi régészetből. A középkori és kora újkori vesztőhelyek archeológiája*) tanulmányában a közép- és kora újkori vesztőhelyek régészetébe nyújt betekintést. A jogi kultúrtörténetből származtatja az érdeklődést a tárgyi világ minden – jogi és jogtörténeti szempontból lényeges – emléke iránt. A magyarországi kutatásokról megállapítja, hogy hazánkban teljeskörűen feltárt és dokumentált vesztőhely még nem ismert, ennek oka lehet többek között a korabeli vesztőhelyek településeken kívüli elhelyezkedése vagy a jellegzetes tárgyi eszközök (például a fából készült ideiglenes vértapadok) anyagának múlandósága. Ezt követően röviden ismerteti néhány magyar ásatás, úgymint a jakobinusok 1795. évi kivégzésének helyszínén, a Vácon a Zichy utca 20. szám alatti telken, illetve a Visegrád-Várkert lelőhelyen végzett feltárás eredményét.

A kötet szerzői igyekeztek összefoglaló jelleggel bemutatni a témájukhoz kapcsolódó eredményeket és biztos alapot nyújtani a későbbi rész kutatások számára. A kiadvány kapcsán külön említést érdemel az alapos szerkesztői munka és a rendkívül igényes képi illusztrációk egész sora, melyek főként az ELTE Egyetemi Könyvtár és Levéltár, az Országos Széchényi Könyvtár és a Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltárának anyagából származnak.

SEBŐK RICHÁRD